

ІХ.

О д е ж а.

ОДЕЖА на Слобожанщині здавна почала мінятись на міську під панськими та міщанськими впливами. Ще в 1841 р. Квітка-Основ'яненко писав в «Современнику», що одіж стара, козацька прийшла до занедбання. За

Ф. О. Осипов, полковник Охтирського полка.

Г. Г. Кондратьев, полковник Сумського полка.

старі часи, по вказівці Квітки, козаки носили широкі штани, каптанок, підперезаний поясом, поверх його черкеску з вільотами, або відкидними рукавами, високу смушеву шапку з кольоровим верхом з сукна, на поясі на

ретязькові ніж та шаблю, здебільшого криву. Полковники, взагалі старшина, оторочували свою одіж хутром або шнурком, в руці держали пернач або булаву. Коли козацтво було перевернено на гусар, то й одіж змінилась.

Посполиті, то б то прості люди носили звичайну свиту—на селі підперезувались, а по містах ходили в свиті без пояса.

Жінки полковників і иншої старшини носили кунтуші з парчи, люструну та др. кріпких матерії, по спромозі, з закаврашами на рукавах, лежачим коміром. Зверху надівали глазетову корсетку, низче якої була спідниця з дорогої матерії, а поверх спідниці спереду запаска яркого кольору. На ногах жіноцтво носило сап'янці, це б то сап'янові черевички, червоні, зелені, жовті; на шії намисто з коралів, янтару, перлів з дукатами, або старими срібними карбованцями, иноді з золотими червінцями. На голові носили парчеві очіпки різної форми: в одних місцях, напр., в Лебедині—довгасті «кораблики», в других, напр., в Охтирці—круглі.

Квітка зазначив, що з кінця XVII в. слобожанське жіноцтво потяглося за петербургськими модами і почало кидати свою стару одіж ¹⁾.

Поруч з літературними свідоцтвами про стару панську одіж на Слобожанщині маємо цікаві документальні вказівки в старих історичних та правничих актах, напр., в описові маєтностей і достатків слобожанських полковників Ф. Донця, Ф. та Л. Шидловських, Перехрестова на початку XVIII в. Так, по описові у Ф. В. Шидловського було 10 різнофарбних каптанів, оторочених хутром, оздоблених злотом і сріблом; у його племінника Лавр. Шидловського—6 каптанів, у жінок їхніх—дорогі

¹⁾ *Квітка*, Сочиненія, IV, 464.

кунтуші з парчі, штофу, люстрина, з відлогами, з дорогими хлипавками на грудях та закаврашами на рукавах. Під кунтушем носили парчевий корсет глухий під душу, з распашними полами, через котрі було видно дорогу квітчасту золоту або срібляну спідницю з запаскою спереду иншого кольору. Иноді багате жіноцтво носило об-

К о з а ц ь к и й п о я с.

строг, або корсетку безрукавку. Між иншим згадується 16 плахт,— значить, і в полковникових сім'ях на Слобожанщині за часи царя Петра I носили ще плахти. Далі згадуються шовкові панчохи, бархатові черевички, бархатові очіпки з соболиним хутром по краях, невеличкі злото-срібні шапочки шлички, на шиї намисто з перлів, з алмазів, янтару ¹⁾.

¹⁾ *Багал'їй*, Історія гор. Харькова, I, 501.

В обставинах старого патріархального побуту заможні люди пишалися не стільки грішми, як речами дорогими. У охтирського полковника Перехрестова при описі грошей знайдено мало—5 єфимків, 105 червоних, а добра усякого безліч: парчи, шовку, камки, отласу. Парчи та камок більше 300 аршин, дорогого сукна до 200 арш., бархату—50 арш., кримської габи—117 арш., 2¹/₂ соболіних хутра, 5 лисячих, 3 кунічих, 4 ведмежих, шовкового шнурка—1200 арш., срібного посуду—4 пуд., олив'яного—30 пуд., жовтої та червоної міді—25 пуд., 2 хунти перлів, 9 панцирів, 26 рушниць; в скринях у полковничих лежало 50 дорогих каптанів для дітей та онучат ¹).

Одежа не має великого національного значіння, позаяк вона далеко не така тривка, як колись думали, і легко піддається змінам під впливом моди, в залежності не стільки від географічних чи етнографічних обставин, скільки від соціальних та економічних, більшої чи меншої заможності, переходу з одної верстви громадянства до другої, з селянства до міщанства, панства, купецтва, попівства. На жаль, в старовину не цікавились змінами народнього життя; бракує малюнків, окрім випадкових і нечислених, напр., у Рігельмана. Українці на Слобожанщині майже цілком попереходили на нову одержу, навіть жіноцтво, котре звичайно більш придержується старовини.

Великороси, які живуть на Слобожанщині, особливо жінки, більше зберегли стару одержу, і з цього боку виявили упертий консерватизм.

Ще недавно на Слобожанщині жіноцтво ходило в дергах і в плахтах з запаскою. Дерга—простий шматок сукна коричнявого або чорного кольору, яким обгорта-

¹) «Харьков. Сборникъ» при Харьків. Календ. на 1887 р.

лись тісно навкруги сорочки, і тільки. Одежа дуже проста. Подекуди носять її досі жінки. Плахти—це теж сукняне полотнище, але цятковане в кліточки, від чого й звуть-

Великоросіянки.

ся вони—одні червчатки (з червоними кліточками), другі—синятки (з синіми кліточками), треті—напільні (з червоними та синіми). На Полтавщині зустрічаються жовті

плахти, на Чернигівщині—зелені. Плахту перев'язували поясом; спереду носили хвартух, або запаску яркого кольору.

Дівчина-українка.

Зверху надягають в Слобожанщині свиту, корсетку, зімою—кожух, в старовину жупан, иноді з коміром, вишитим червоними нитками. Чоловіки носять кунтуші, кобеняки, кереї, сіряки, сиві або чорні смушеві шапки, свити, кожухи ¹⁾.

Дівчата ходили з непокритою головою, а жінки завжди в очіпку. Вперше очепини мали місце на весіллі і проходили з піснями та обрядністю. Покривали і нечесну дівку, яку й звали на все життя покриткою, але без пошани, а з ганьбою. В косу дівчині вплітали скіндячки, або стрічки. Жіночі очіпки були парчеві або шовкові і мали різні форми, напр., в Охтирщині були круглі, в Лебединщині довгасті, або як їх звали—кораблики.

Жіноцтво носило червоні, жовті або зелені чоботи з сап'яну. Такі чоботи тепер зустрічаються дуже рідко на межі з Полтавщиною.

Згодом одежа перемінилась. Все старе було занедбано. Під фабричним впливом пішли усякі рябенькі кольо-

¹⁾ Волковъ, Украин. народъ въ его прошл. и наст., II, 591 и др.

рові ситці й інші штучні вироби, які незабаром витиснули усе домоділкове. Але дешевина фабричних виробів вийшла дорогою через те, що фабричні вироби не такі міцні, як домоділкові.

Взагалі треба означити, що одежа на Слобожанщині мало відрізняється від одежи українців інших місцевостів. Тільки на Слобожанщині більш уживають білий колір, тоді як, напр., на Київщині чорний.

Недавно українська одежа знайшла гарного дослідувача в особі Ф. К. Вовка, професора петроградського університету (†1918 р.). В 2 томі «Українській народъ въ его прошломъ и настоящемъ» 1916 р. Ф. К. Вовк надрукував вельми простору розвідку про українську одежу (стор. 543—595), з численними малюнками.

2-й випуск.

Культурно-Історична Бібліотека

під ред. Проф. Д. І. БАГАЛІЯ.

□ □ □ □

№4

Проф. М. Ф. СУМЦОВ.

СЛОБОЖАНЕ

Історично-
Етнографічна
Розвідка.

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА

М 53005
19 11 34 р.

ВИДАВНИЦТВО „СОЮЗ“

Харківського Кредитового Союзу Кооперативів.

1918.

Харківський
Університет